

ενός προτύπου πνευματικής και σωματικής υγείας είναι το σταθερό και διαχρονικό μήνυμα του αμερικανικού πουριτανισμού. Η μεγάλη προβολή και εκμετάλλευση του φαινομένου Σόκαλ και η έντονη προσπάθεια να μας πείσουν ότι αυτό που είναι υπό αμφισβήτηση από το κυρίαρχο ρεύμα των ιστορικών της επιστήμης είναι η αντικειμενικότητα της φύσης, δεν είναι τίποτα άλλο από την προσπάθεια εξοστρακισμού της κοινωνικής ιστορίας της επιστήμης. Και δεν παύει να μας το θυμίζει ο ίδιος ο Σόκαλ. Σε κάθε του άρθρο, ομιλία και συνέντευξη αυτοπροβάλλεται ως ο εγγυητής του ορθού λόγου, ως το άτομο που με την πράξη του θέλησε να υποδηλώσει ότι πολλά περιοδικά δεν προσέχουν επαρκώς την συνέπεια της επιχειρηματολογίας των άρθρων που δημοσιεύονται. Το αποκορύφωμα των φαντασιώσεων του Σόκαλ είναι στην ανταπάντησή του στην επιστολή των αρχισυντακτών του *Social Text* Bruce Robbins και Andrew Ross: «Ο στόχος μου δεν είναι να υπερασπιστώ την επιστήμη από τις βάρβαρες ορδές της κριτικής (literary criticism), αλλά να υπερασπιστώ την Αριστερά από ένα κομμάτι του εαυτού της που είναι πολύ της μόδας. Μαζί με πολλούς άλλους που προέρχονται από διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα, απαιτώ για την Αριστερά να επιστρέψει στις διαφωτιστικές ρίζες». Αν αυτή η πρωτοβουλία του Σόκαλ να ξαναφέρει την Αριστερά στον ίσιο δρόμο δεν ήταν φαιδρή, θα ήταν τόσο ανησυχητική και ανατριχιαστική όσο και οι πρωτοβουλίες του Μακάρθου.

Το άλλο όμως χαρακτηριστικό της αμερικανικής κοινωνίας είναι ο ιδιάζων ρόλος του πωλητή του οποίου η επιτυχία ή η αποτυχία εξαρτάται αποκλειστικά από τον ίδιο, μικρή παραλλαγή του αμερικανικού μύθου του φτωχού πλην όμως εργατικού και τίμιου νέου που καταφέρνει να γίνει πρόεδρος των ΗΠΑ. Ο πωλητής έχει εμπνεύσει και αριστουργήματα: Ο *Θάνατος του Εμποράκου* του Μίλλερ, τα *Οικόπεδα με Θέα* του Μάιμετ και το *Φάργκο* των αδελφών Κοέν σχολιάζοντας το αδιέξοδο διαφόρων πωλητών προβάλλουν και το αδιέξοδο του βασικού ιδεολογήματος του αμερικανικού καπιταλισμού. Το σύστημα δίνει πολλές ευκαιρίες και εξαρτάται από το κάθε άτομο ξεχωριστά

πόσο θα τα καταφέρει να αξιοποιήσει το σύστημα. Οι απελπισμένοι salesmen των έργων πιστεύουν βαθύτατα ότι το προϊόν που προσφέρουν είναι απολύτως αναγκαίο και χρήσιμο στους καταναλωτές αλλά κάθε φορά που σκέφτονται να κάνουν το μεγάλο άλμα με κάποιο κόλπο που θα ξεγελάσει το σύστημα, βρίσκονται σε ένα μεγαλύτερο αδιέξοδο. Κάπως έτσι είναι και με τον Σόκαλ. Ο ίδιος και οι φίλοι του περιφέρουν ένα αγαθό για το οποίο, απ' ό,τι φαίνεται, πολλοί ενδιαφέρονται αλλά λίγοι το αγοράζουν. Πολλοί, δηλαδή, ενδιαφέρονται για το μπούγιο και το θέαμα, ελάχιστοι, όμως, φαίνεται να είναι διατεθειμένοι να πιστέψουν ότι πρέπει να επιστρέψουμε στην θετικιστική θεώρηση σαν την μοναδική μέθοδο των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το κείμενο αυτό παρουσιάστηκε στην εκδήλωση που οργάνωσε το Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών στις 23 Φεβρουαρίου 1997. Στην εκδήλωση συμμετείχαν, επίσης, με εισηγήσεις οι: Θ. Αραμπατζής, Σ. Βιρβιδάκης, Β. Κιντή, Κ. Κριμπάς, Θ. Τζαβάρας.

2. Αναλυτική αναφορά για όλη τη διαδικασία σχετικά με τη δημοσίευση του άρθρου υπάρχει στο σημείωμα που δημοσιεύει στο *Lingua Franca* (τεύχος Ιουλίου-Αυγούστου 1996) ο Andrew Ross, ένας από τους δύο αρχισυντάκτες του *Social Text*.

ΠΡΑΚΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΛΕΣΒΟ του Σπύρου Καράβα

ΕΙΝΑΙ γνωστό το επεισόδιο με τις ελληνοτουρκικές σημαίες στη Μυτιλήνη: στις 21 Μαρτίου, ημέρα των πρώτων πρυτανικών εκλογών στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, τρεις φοιτητές του τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας αποπειράθηκαν να αναρτήσουν, στο προαύλιο του Πανεπιστημίου, την τουρκική σημαία μαζί με την ελληνική, στο πλαίσιο της «ελληνοτουρκικής φιλίας» κατά δήλωσή τους. Τελικά η απόπειρα δεν τελεσφόρησε και η τουρκική σημαία τοποθετήθηκε σε καλάμι δίπλα στην ελληνική.

Το συμβάν έληξε γρήγορα καθώς τα αποτελέσματα των πρυτανικών έγιναν γνωστά, επισκιάζοντας το όποιο ενδιαφέρον και τα

όποια σχόλια ενδεχομένως προκαλούσε το εύστοχο ή άστοχο της εν λόγω ενέργειας. Σίγουρο είναι ότι κανείς δεν σκέφθηκε ούτε υποπτεύθηκε ότι οι τρεις φοιτητές ήταν ανθέλληνες, προβοκάτορες, προδότες του έθνους ή και πράκτορες των Τούρκων· ότι ήταν εν ολίγοις το αυγό του φιδιού που έτρεφε στον κόρφο της, εν αγνοία της, η αιολική γη της Μυτιλήνης. Άλλωστε οι περισσότεροι από την πανεπιστημιακή κοινότητα, δεν γνώριζαν καν το συμβάν.

Όλοι τους διαψεύστηκαν οικτρά. Όχι γιατί τους έλειπε η απαιτούμενη φαντασία αλλά γιατί τα ΜΕΣΑ ήταν εκεί, καθώς, τα δύο τηλεοπτικά συνεργεία καταδοκούσαν να πάρουν τις δηλώσεις νικητών και ηττημένων. Και τα κανάλια είχαν διαφορετική άποψη: το επεισόδιο με τις σημαίες, αντίθετα με τις πρυτανικές, είχε πανελλήνιο ενδιαφέρον. Δηλαδή μπορούσε να «πουλήσει». Και πράγματι πούλησε: Έγινε το κατάλληλο μοντάζ σε εικόνα και ήχο, σκηνοθετήθηκε τηλεοπτικό «σκετς» με ξυλοδαρμό των «προδοτών» από τάχα εντόπιους εθνικόφρονες, εμπλουτίστηκε το υλικό με διακρύβρεχτους σχολιασμούς για το σύμβολο του ελληνισμού που «ατιμάσθηκε», ένα βήμα μόλις μακριά από τους προαιώνιους και βάρβαρους εχθρούς μας. Ο στόχος προφανής: να συγκλονισθεί η κοινή γνώμη. Και η κοινή γνώμη «συγκλονίσθηκε».

Τρία εικοσιτετράωρα αργότερα το μυτιληναϊκό επεισόδιο θα πάρει διαστάσεις εθνικής τραγωδίας. Τα κεντρικά τηλεοπτικά κανάλια (ΣΚΑΪ και ΜΕΓΑ κυρίως) θα προβάλουν το επεισόδιο στις 24 Μαρτίου για να το συνδέσουν, τεχνητά, με την εθνική επέτειο και να συνειδητοποιήσει ο κάθε υγιώς σκεπτόμενος πολίτης αυτού του κράτους ότι πρέπει να συνεχίσει τον αγώνα του '21, καθώς ο εχθρός παραμονεύει.

Συγχρόνως θα εκπληρωθεί και η ρήση ότι «καλός πολίτης είναι ο ενημερωμένος πολίτης». Έτσι ο καλός ενημερωμένος πολίτης της Μυτιλήνης θα αντιδράσει. Ένα μπαράζ ανακοινώσεων-δηλώσεων-καταγγελιών και απειλών, επωνύμων και κοινών θνητών θα κατακλύσει τα όργανα της τοπικής δημοσιογραφίας. Η πανλεσβιακή κατακραυγή, η απειλή κατά της σωματικής ακεραιότητας των τριών φοιτητών, θα οδηγήσει τους φε-

ρόμενους ως δράστες του ειδικού εγκλήματος της κατασπίλωσης της γαλανολεύκου, να εγκαταλείψουν το νησί.

Οι τοπικές εφημερίδες για μια βδομάδα θα προβάλλουν το θέμα στην πρώτη σελίδα και όλα τα λεσβιακά Μ.Μ.Ε. μαζί με τους καταγγέλλοντες πατριώτες θα ζητούν την παραδειγματική τιμωρία των τριών. Κανείς δεν έλειψε από το «εθνικό προσηλητήριο»: Πολιτευτές, απόστρατοι αξιωματικοί, επαγγελματικοί σύλλογοι, τοπικοί πολιτισμικοί φορείς, σωματεία, όπως και απλοί πολίτες συναγωνίστηκαν σε πατριδοκαπηλεία. Οι απειλούντες έφθασαν στο σημείο να ζητούν την «απέλαση» των τριών από το νησί, ενώ η Αντιτουρκική Οργάνωση Λαγκάδας (;) θα κλέψει την πινακίδα του Πανεπιστημίου κρεμώντας στη θέση της μια ατιμασμένη, με όλη τη σημασία της λέξης, τουρκική σημαία. Τα πυρά των αγανακτισμένων πολιτών δεν άφησαν απέξω ούτε τους υπόλοιπους φοιτητές που έχουν μακριά μαλλιά, κάνουν κο-

ΠΤΥΧΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΚΟΥΝΤΑΡΟΥΛΗ

του Θόδωρου Αραμπατζή

ΓΝΩΡΙΣΑ τον Γιώργο Γκουνταρούλη το 1983 σαν πρωτοετής φοιτητής του τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Θεσσαλονίκης. Δίδασκε το μάθημα της βασικής πανεπιστημιακής φυσικής και συνήθιζε να εμπλουτίζει τις διαλέξεις του με παραδείγματα από την ιστορία και τη μεθοδολογία της φυσικής. Στη δεδομένη συγκυρία ήταν ο μοναδικός πανεπιστημιακός δάσκαλος του οποίου οι παραδόσεις ξέφευγαν από τα στεγνά τεχνοκρατικά πρότυπα. Ήταν ένας ιδιαίτερα γοητευτικός και χαρισματικός δάσκαλος, παρ' όλο που δήλωνε ότι τον απωθεί η διδασκαλία. Όταν ήμουν στο τέταρτο έτος, εντάχθηκε στο πρόγραμμα σπουδών, με δική του πρωτοβουλία, το μάθημα της φιλοσοφίας των θετικών επιστημών. Οι διαλέξεις που παρακολούθησα στα πλαίσια εκείνου του μαθήματος ήταν μια αποκάλυψη για μένα και καθοριστικής σημασίας για τη μετέπειτα πορεία μου. Είδα όλες τις αυτάρκες και αφελείς βεβαιότητές

τους, φορούν σκουλαρίκια κ.λπ., ούτε τους διδάσκοντες που «τους καλύπτουν» και «δεν βγαίνουν να τους καταδικάσουν», ούτε τις αρχές του Πανεπιστημίου Αιγαίου που δεν τους «διαγράφουν» ούτως ώστε «να τους κοπεί η αναβολή και να πάνε στο στρατό». Μαζί μ' αυτές τις απόψεις, η κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου προτάθηκε ως ανάχωμα στα επεκτατικά σχέδια της Τουρκίας! Το επιστέγασμα του «συγκλονισμού» της κοινής γνώμης θα 'ρθει την πέμπτη μέρα της κρίσης, όταν θα επιδοθεί, από το αρμόδιο αστυνομικό όργανο, κλήση, στο σπίτι του ενός από τους τρεις φοιτητές, να παρουσιασθεί στον αντεισαγγελέα «δι' υπόθεσίν του».

Όλα αυτά διαδαρματίστηκαν στο νησί με τις δημοκρατικές παραδόσεις, στην προοδευτική κοινωνία της Μυτιλήνης: μια κοινωνία που δεν είναι τίποτα άλλο παρά η μικρογραφία της σημερινής ελληνικής κοινωνίας. Μέσα σε λίγες μέρες, στη Μυτιλήνη ξεδιπλώθη-

κε όλο το οπλοστάσιο της εθνικοφροσύνης της μετεμφυλιακής Ελλάδας, ξεπρόβαλε το πρόσωπο της εθνικιστικής ιδεολογίας που αναζωπυρώθηκε στη χώρα μας τα τελευταία έξι χρόνια, για να υπενθυμίσει στους «μη υγιείς» σκεπτόμενους πολίτες και το ρόλο των διαμορφωτών της κοινής γνώμης και ποιο είναι το πραγματικό αυγό του φιδιού. Στον καταγισμό μισαλλοδοξίας, πατριδοκαπηλείας και ρατσισμού, οι φοιτητές της Μυτιλήνης ύψωσαν τη φωνή τους, υπερασπίστηκαν την αξιοπρέπειά τους· στάθηκαν όρθιοι. Ίσως για πρώτη φορά να ένιωσαν τόσο κοντά τους την αποτρόπαια ανάσα του σύγχρονου εθνικισμού. Κατάλαβαν, οι φοιτητές, πως σε τούτη τη χώρα το μεγάλο έλλειμμα δεν βρίσκεται, ούτε στο εμπορικό ισοζύγιο, ούτε στην όποια τεχνολογία, αλλά στην Κοινωνία των Πολιτών. Συνειδητοποίησαν ότι η δημοκρατία και η ισότητα παραμένουν ζητούμενα· δεν χαρίστηκαν από κανένα πρόγονο αλλά κατακτούνται καθημερινά.

που μου κίνησαν το ενδιαφέρον για την «επιστημολογία», αλλά και γιατί με βοήθησε ιδιαίτερα (και από πρακτική σκοπιά) να πραγματοποιήσω τη μετάβαση σε ένα καινούριο γνωστικό αντικείμενο.

Σ' αυτή την περίπτωση επέλεξα να μιλήσω, με κάπως μεγαλύτερη λεπτομέρεια, για μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ιδέα του Γιώργου, που διατύπωσε στο βιβλίο του για την ιστορία και τη μεθοδολογία της φυσικής χαμηλών θερμοκρασιών (ένα βιβλίο που ήταν αποτέλεσμα της συνεργασίας του με τον Κώστα Γαβρόγλου)¹. Η πρόταση του Γιώργου αφορά στη σημασία των επιστημονικών όρων. Είναι γεγονός, τουλάχιστον σύμφωνα με τη δική μου εκτίμηση, ότι δεν υπάρχει καμία απολύτως ικανοποιητική φιλοσοφική θεωρία περί του νοήματος των επιστημονικών όρων. Κάθε απόπειρα οικοδόμησης μιας τέτοιας θεωρίας πρέπει να λάβει υπ' όψιν της μια διάσταση της συγκρότησης του νοήματος των επιστημονικών όρων που τονίστηκε, για πρώτη φορά αν δεν κάνω λάθος, στη δουλειά του Γιώργου.

Στην ιστορία της φυσικής παρατηρούνται παράδοξα φαινόμενα του ακόλουθου τύπου: Η περιγραφή και εξήγηση ενός φαινομένου με όρους ενός θεωρητικού σχήματος